

Metaelméletek és új paradigmák (Magyar gondolkodók a 21. századi világalternatívákról)

(Szerkesztette: **Garaczi Imre, Varga Csaba**)
(Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, 2010)

Könyvbemutató, 2011. április 28. Magyar Sport Háza
Szoboszlai Zsolt szociológus által elmondott ajánlás írott változata

A kötet nekem, hangsúlyozva a szubjektivitást, eklektikus. Sokfélesége mégsem zavaró, épp ellenkezőleg, ebben van az egysége. Súlyos filozófiai eszmefuttatások, könnyed esszék, gyakorlat orientált tanulmányok, különböző (zenei vagy más témájú) gondolatfutamok. 22 írás, vagyis 21+1 tanulmány. Képletesen a 21. század és a még mindig hiányzó többlet...

Nem emelek ki a szerzők közül senkit, barátaimat sem. Inkább a bennem a kötet olvasgatása közben generálódott élmények közül járulnék hozzá három gondolattal a könyv olvasóra gyakorolt hatásának bemutatásához.

1. gondolat: a szellemiség, a humán erőforrások fontossága

Lépünk vissza mindössze 1000 évet a táguló időben, s nézzük meg, mi volt akkor az új magyar állam szervezésének és megmaradásának tétje. Úgy gondolom, hogy központi szerepet kapott a korabeli magyar társadalom megmaradása és fejlődése a társadalom többségétől talán idegen európai modernizációs térben. Szent István király kora középkori temploma, mely rendelet alapján született, mégpedig úgy, hogy minden 10 falunak közösen építenie kellett egy templomot, egyáltalán nem csak vallási vagy építészeti feladat volt. Ma úgy mondanánk, komplex térségi társadalmi-gazdasági erőforrás született a kora középkori magyar templomokban és a körük települt szolgáltatások révén. Mert a vasárnaponként itt találkozó környékbelieknek a lelki üdvösség mellett alkalma nyílt közösségi életet élni, itt jöttek létre az első ispotályok, később az iskolák, s ide települtek a piacok. Vagyis, létrejött egy testi-lelki, kulturális-közösségi, egészségügyi, spirituális és gazdasági intézmény, egy társadalom-és térszervező központ.

900 évet ugorva a mindenkor rugalmas időben, következett Trianon, a máig kiheverhetetlen nemzettrauma. Ismertek a veszteségek, az ország terület kétharmadának, a magyar lakosság harmadának elvesztése. Elvesztek gazdasági, kulturális, közlekedési, kereskedelmi, társadalmi, közösségi potenciálok, a szakszervezetek jelentős része, számos egyéb erőforrás. A történettudomány máig adós a Trianon előtti (1867-től, a kiegyezéstől számított) 50 év, a Trianonig vezető út korrekt és árnyalt elemzésével, de ezúttal tekintsünk előre. A megmaradt ország, pár évvel a feldolgozhatatlan veszteség után nem csak katonai, gazdasági, közlekedési vagy anyagi jellegű fejlesztésekben keresi a kiutat. Mit tesznek az akkori gondolkodó vezetők? Nagy ívű társadalomfejlesztésbe kezdenek. Tanyai és népiskolák, szakiskolai rendszer, egyletek, új egyetemek, színházak, kutatóintézetek létesülnek, s megindul a lelkek megmentésének és felemelésének összehangolt folyamata. A lélek felemelése, újraépítése egy hitet és részben hazát veszített társadalomban mindennél fontosabb feladat lehet.

Mintha hasonló gondolkodás nyilvánulna meg a mai kormány gondolkodásában, s kezdeti cselekedeteiben. A lelkek új tánca ez, s ez a „lélektánc” lelhető fel a 21.

századi alternatívákról gondolkodó szerzők írásaiban is. Dilemmám is van az optimizmus mellett: vajon van-e, lesz-e elég gondolkodó magyar ember, aki hallja, érti a lelkéért zúgó harangot, s akiben ez visszhangot kelt, cselekvést inspirál?

2. gondolat: a hagyományok és a környezettudatosság szerepe

Nem régen olvastam újra Daniel Quinn Ismael trilógiájából az Ismael és a „B” története című, köteteket (Katalizátor Kiadó, 2008), melyeket Trombitás Gábor barátom fordított magyarra kitűnően. Quinn képes újraformálni gondolkodásunkat mindarról, amit eddig tudtunk a nyugati civilizációról. Ezúttal, talán kicsit rendhagyó módon, a Metaelméletek kötet bemutatóján egy másik könyv két fontos gondolatát szeretném megidézni. Ezek a „nagy felejtés” és az „élelmiszertermelés forradalmának” tézisei.

Az emberiség történelmét a történettudomány nagyjából és részletezően mintegy 8-10 ezer évesnek ábrázolja, az előtte eltelt évmilliókat, mikor pedig már ember élt a földön, nagyvonalúan őskorként sommázza. Holott ezen millió vagy minimálisan több 100 ezer év alatt nyilván sok 10 ezer kultúra létezett, illetve virágzott a földön. Az említett 8-10 ezer évvel ezelőtt a mai Közel-Keleten, a Tigris és az Eufrátesz vidékén kialakult a modern élelmiszertermelés, mely élelmiszer többletet, ezáltal jelentős népességnövekedést eredményezett és háborúzáshoz, terület és hatalomszerzéshez szolgáltatott muníciót. Azóta hadakoznak, fejlődnek, hanyatlanak, majd megszűnnek az uralkodó birodalmak. Ez az eurázsiai kultúra uralkodik és terjeszkedik a 15. századtól az Újvilágban, Afrikában vagy Új Guineában és Dél-Amerika több területén. A 10 ezer éves nagy felejtés során kialakult a ma ismert civilizáció és a mai kultúrájú ember. A kultúra, amit a mai ember képvisel, nem más, mint az „elnevő” ember kultúrája, aki a természettől, egymástól és már saját magától is elveszi a föld javait, szemben a valamikor létezett és méltatlanul elfeledett „meghagyó” kulturális mintával.

Az élelmiszer-termelés és a felejtés forradalma mára odáig gyorsult, s pusztít beláthatatlan károkat okozva, hogy például paraszti családból származó édesanyám még az élelmiszer-termelés teljes vertikumát ismeri a vetőmagtól a megsütött kenyérig, a tojástól a fazékban rotyogó húsig..., de én már csak a folyamat néhány, nem feltétlenül szervesen összefüggő mozzanatát... Gyermekeimnek pedig az élelem az élelmiszerboltokban „terem”. A folyamat életveszélyes azért is, mert a „modern” ember végtelenül kiszolgáltatottá vált. Vannak-e személyes vagy közösségi élelmiszer tartalékaink? Mi történik, ha a multi nem szállít gabonát, gyümölcsöt, zöldséget Dél-Amerikából, Afrikából vagy Ázsiából a hipermarketbe? Ott tartunk, hogy már a falusi ember sem tartalékol, s végleg elfelejti, meg sem kapja a szülőktől, nagyszülőktől szereshető organikus tudásokat. Történik mindez azon a Magyarországon, ahol az ország területének kétharmada jó minőségű csernozjomos termőterület, minden élelmiszer megtermelhető, amire szükségünk van, sőt többletek, tartalékok is előállíthatók. Helyette mit tesz a magyar? Kiszolgáltatja az országot, benne saját magát idegen érdekeknek, s így is új és új, egyre veszélyesebb függőségek alakulnak ki.

Említenék egy közelmúltbeli példát a mesterséges függőségek kialakításáról és fenn tartásáról. A kilencvenes évek elején gyorsult fel a magyar privatizáció, vagyis a 20. század negyvenes éveinek második felében államivá rekvirált tulajdonok újra magánkézbe adása. Belföldi pénzhiányra hivatkoztak a privatizáló hatalmasok, szükség van a külföldi tőkére, mondták, s közben olyan gázfejlesztési beruházásokba

hajszolták a köz-és magánszférát, amely akkori áron százmilliárd forintokat vett ki azonnal az emberek, vállalkozások, önkormányzatok és intézményeik zsebéből, mára pedig ezer vagy tízezer milliárdokkal gazdagította a külföldi energia tulajdonosok, az akkori filléres áron privatizálók pénztárcáját. Megfizettünk a korai kényelemért, s fizetünk azóta is...

3. gondolat: a modernizációs utak minősége

A kötet, a Metaelméletek és új paradigmák kötet több írásából is nyilvánvaló: új korszak küszöbén vagy talán már közepén vagyunk. Történelmi mércével a „legújabb” kort (milyen fantáziátlan elnevezések: őskor, ókor, középkor, újkor, legújabb kor..., s közben, ahogyan közeledünk a keresztelő időpontjához, egyre rövidül a fókusz) követi az információs korszak vagy a tudás kora... vagy más. Nevezzük a mai (tegnapi és holnapi) időszakot információs társadalom kornak is. De a gondolkodó emberek látják, hogy a társadalom jórészt hiányzik belőle. A mai társadalom nincs erre felkészült állapotban, nem elég fejlett, nincs olyan tudatosulási szinten, hogy büszke része lehetne az elnevezésnek.

Tizenkét évvel ezelőtt Varga Csabával, aki a kötet szerkesztője és szerzője is, Indiában, Madrasban (tamil nyelven Chennai) töltöttünk másfél-két hetet. Az AMIC (Ázsiai Média, Kommunikációs és Információs Társadalom Szövetség) Információ gazdagok és információ szegények konferenciáján vettünk részt. Közbevetem, mert nagyon illik ide, hogy Csaba ég és föld között, a hosszú repülőúton (meta)elméleteket gyártott és új paradigmákat rajzolt...

Indiában, a rémes társadalmi kontrasztok mellett fejlett információs világ, utcai ISDN konténerek, a számítógépes kultúra fejlettsége fogadott. Talán nem véletlen ez sem. Ha megnézzük a világban az információs stratégiák elfogadásának időpontjait, érdekes, 10 évenkénti elkésődést tapasztalunk: Japán 1974, USA 1984, EU 1994, Magyarország belépése az Európai Unióba 2004. Minimum 30 év volt akkor a lemaradásunk Ázsiától.

A most bemutatott Metaelmélet-kötet számomra azt sugallja, hogy az új kor(szak) elméletében nincs ekkora késedelem. Ajánlom figyelmükbe a könyv tanulmányait és szerzőit egyaránt...

A szerző szociológus.